

מִי מֵי ד ה ז מ ו

השאלה האמתית הניצבת בפנינו, לאחר שזכינו בעצמאות, לאחר שני נצחונות צבאיים מזהירים, היא: היש תחליף להיערכותנו הבטחונית כעס? האם ישנה אלטרנטיבה לכוחנו הצבאי? ואם אין — מהו היעוד המדיני והלאומי של כוח צבאי זה? למה הוא מחייב, ומה משתמע ממנו? בניגוד לנבואות קלות עדיין אפשריים מבחנים צבאיים באיזור, עדיין רחוק השלום, עדיין צומחת דיספרופורציה בין הכוחות במזרח-התיכון.

מבחנים צבאיים

היסטורי זה, ואין מקום לקונסורציום של תחיות. הצד הישראלי זקוק, אפוא, לכוח היסטורי בכדי להעניק לתחיה העברית את מימד הזמן. אין לו פתרון של קיצורי דרך.

דרכים לשלום

במחנה היהודי ישנם הששים להצביע על דרכים להידברות יהודית-ערבית, ומציינים שלוש דרכים, או קיצורי-דרך, אל שלום מזונו:

- התערבות של מעצמות לחיסול הלוחמות;
- תורת השלבים וההשתלבות או יזמה ישראלית;
- תנופה ישראלית לשלום.

כל שלוש האלטרנטיבות נראות כיום יותר כפרידמיון מאשר אפשרות מציאותית. והבה נבדוק אותן בקיצור.

הדרך הראשונה — סיכוי התערבות של מעצמות גדולות — מתעלמת מאופיה של המלחמה הקרה. אילו היתה ישראל שוה לארצות ערב במספר תושביה, בגודל שטחה, בעושר מקר רותיה ובמיקומה הגיאופוליטי, גם אז היה ודאי צד אחד מהצדדים במלחמה הקרה תומך בענין הערבי; על אחת כמה וכמה כששויון כזה אינו קיים, ושני הצדדים במאבק העולמי רוצים לרכוש אותו הצד באיזור שהוא גדול מהשני בתושביו, בשטחו, במיקומו, ובאוצרותיו. ובמידה וניתן לרכוש את לב הערבים הרי זה במטבע שלהם. כלומר, על-ידי הטית החסד הגלובלי אל האינטרס הערבי, ולא על-ידי התאמת הרצון הערבי לאינטרס הגלובלי. במלים אחרות: אין סיכוי מידי שהצדדים במלחמה-הקרה יעדיפו אינטרס מקומי — אפילו הוא צודק — על פני האינטרס היסודי שלהם, שבצדקתו אין הם מטילים ספק.

הדרך השנייה — יזמה ישראלית למען קירוב שלבי השלום — יותר משהיא יזמה היא אשליה עצמית. לאחרונה הוקמה על-ידי המבקשים לפעול בדרך זו, תנועה לפירוק המזרח-התיכון ממשק גרעיני. אופיני לתנועה זו הוא שהיא רוצה לפרו את המזרח-התיכון ממשק שאין בו — במקום לפרו ממשק שיש בו, מוזר הוא כיצד סבורים הללו להגיע לפשרה. האם בהצעה

אם נרצה — לצרכי פרספקטיבה ואוביקטיביות כאחת — להרחיק עדות, ננסה הפעם לסכם את האפשרויות להתנגשות צבאית במזרח-התיכון וסיכוי השלום שבו על-פי דעת אחרים.

משקיפים זרים אומרים בערך ש„נאצר רוצה במלחמה, אך אינו יכול עדיין להתחיל בה. ישראל רוצה בשלום, אך אינה מסוגלת להשיגו“. אולם בין אי-יכולתו של נאצר לתקוף לבין אי-יכולתה של ישראל לשכך הלוחמות, נראות בעיני זרים אלה חמש עילות העשויות, כל-אחת, להביא להתנגשות בין שתי המדינות.

עילה ראשונה היא, אם מצרים תחסום את מיצרי אילת — ישראל תילחם לפתיחתם.

עילה שניה היא, אם מצרים תכבוש בכוח את ירדן — ישראל לא תעמוד מנגד.

עילה שלישית היא, אם הערבים ירכזו כמות של כוח המסכן באופן מידי את קיומה של ישראל, או אם הם ירכזו כוחם בקרבה מאימת — הרי שריכוז הכוח או הכוחות עלול להביא להתנגשות.

עילה רביעית היא, אם ישראל תשתלט על מים לא לה — לפי דעת שכניה — או על אדמה לא לה, יצאו הערבים להתקפה.

עילה חמישית היא, אם ישראל תזכה בעצמה בלתי-צפויה — ממשית או דמיונית — יפרצו הערבים את גדרם.

אלו הן השערות שנשמעות בעולם לגבי אפשרות התלקחות המלחמה. כי בו בזמן שישאל מגינה על ענינים נושאים, חרים הערבים אחרי מועדים—תהי זו שנת 64/65 כפי שחסניין הייכל — שופרו של נאצר — מצביע; או שיהיה זה מועד מאוחר בהרבה—בדומה למועד מערכת חייטין, קרוב ל-90 שנה מאז יסוד „מלכות-ירושלים“ שבו גברו על הטריז הצלי בני — כפי שאחדים ממנהיגי ערב נוטים לנחם את זולתם. בצו הגורל ההיסטורי נפגשו התחיה הערבית והתחיה העברית בהצטלבות אחת של זמן ומקום, והצד הערבי טרם השלים עם המפגש הזה. הוא מאמין שיש בכוחו של הזמן לפרק מוצר

במחבר את אשר לא ניתן לניתוק — הסכנה הכרוכה בין המאבק האיזורי לבין המלחמה הקרה.

הדיספרופורציה גדולה

בינינו לבין הערבים קיימת דיספרופורציה ההולכת וגדלה. ב-1948 היו במזרח-התיכון — להוציא צפון-אפריקה — 38 מיליון ערבים; היום ישנם 56 מיליון.

ב-1948 היו 7 מדינות ערביות; היום קיימות 14 מדינות (נוספו לוב, סודאן, כווייט, טוניס, מרוקו, אלג'יריה, מאוריטניה). ב-1948 היו רק 4 מדינות ערביות צבאות; היום — 13 מדינות.

מספר החיילים הערביים, וכלי-הנשק שבידם, גדל אף הוא במידה ניכרת מאוד. התמיכה הכספית מהחוץ לארצות ערב מגיעה היום לממדים של מאות מיליוני דולר; כמויות הנשק הניתנות להם עוברות את כוח קליטתם.

השוקל ענייני שלום ומלחמה, חייב לזכור לא רק את המכסימום הפוליטי, הצמוד למכסימום הצבאי, כי אם גם את רעבונה לדם של מלחמה המתנהלת בכלי-נשק חדישים. בימינו אין לדבר רק על תוצאות מלחמה, כי אם על מחירה ומהלכה.

פער זה בולט לעין גם כשאנו מביאים בחשבון את השגיה הלא מבוטלים של ישראל. ב-1947 היינו כמעט ללא נשק כבד, ללא תעשיה מודרנית, ללא מסגרת צבאית מגובשת — היום ברשותנו כלי-נשק חדישים, תעשיה מפותחת יותר, וצבא סדיר ומילואים. ב-1948 היתה לנו כלכלה תלויה רובה ככולה בחסדי זרים — היום הכלכלה שלנו תלויה במאמץ הפנימי שלנו.

ב-1948 היינו עם לבדד ישכון — היום אנו ביחסי ידידות עם חלק ניכר מתושבי המזרח-התיכון, ואין צורך להתעלם מכך שגם לא כל מדינות ערב מתיחסות אלינו ביחס שווה ודומה.

העזרה מבחוץ לערבים ולישראל

הפער הקיים גדל לא רק כתוצאה מריבוי הערבים — בתושבים ובמסגרות מדיניות וצבאיות — כי אם גם מריבוי העזרה הניתנת להם מבחוץ, ואופיה של עזרה זו. הערבים נהנים מאהדתם של בלוקים נייטראליסטיים, מציבורים מוסלמים, מתמיכה סובייטית וסעד מערבי. עזרה זו ניתנת להם כיום בזכות עצם היותם כמות שהם, מבלי שייטבעו לפעולה מסוימת, או למחדל מסוים; היא ניתנת להם בשם השלום, למרות העובדה הגלויה שהם קוראים למלחמה; היא ניתנת להם, מבלי שהדבר יהיה קשור בתודותיה של המטוטלת הערבית. נהפוך הוא, אם מטוטלת זו נעה מערבה — היא זוכה לעזרה כלכלית נוספת, אם היא נעה מזרחה, היא זוכה ביתרונות מגוונים הניתנים ללא מעצורים או היסוסים, וככל מטוטלת היא יכולה לנוע מערבה ומזרחה, מבלי להפסיד את הציור שעליו היא תלויה.

העזרה מהחוץ מעניקה לערבים מספר יתרונות בעת ובעונה אחת: נשק חדיש; כסף חופשי וזול; קולות במסגרת האו"ם; לחצים נוספים על ישראל. כשישראל מנסה לאזן את היתרונות המיובאים לארצות ערב, עליה לפעול בחזית רחבה, תוך אגירת יתרונות חלקיים במאמצים רבים וגדלים. את נשקנו עלינו להשיג ממספר מקורות בבת-אחת, ועל אף מאמצנו ליצר בבית — עדיין גדולה תלותנו בחוץ, והיינו

מעין זו: „אמנם אתם רוצים להשמידנו, אך הבה ונסכים שלא תעשו זאת בנשק בלתי-קונבנציונלי“. וכשאין אלה — אומר פתגם ערבי — ממילא אי-אפשר להסכים לגבי נבואו.

תנועה זו תלתה גם תקוות שלא במקומן לגבי עתיד היחסים בין ישראל לאלג'יריה, ואילו הושגו יחסים טובים עם אל-ג'יריה, האם יחסים אלה יבטלו את איבתה של מצרים? האם יאיטו הכנותיה למלחמה? והאם השפעתם היתה גדולה מיחסי הודו-ישראל? יחסי ישראל-אלג'יריה עלולים להיות חשובים כשלעצמם, אך אין להוסיף להם נופך או נפח נוסף ומדומה.

תנועה זו מדברת גם על השתלבות באיזור. אך הויכוח בינינו לבין הערבים אינו על איזור משולב, לכך הם מסכימים. אי-הסכמה היא על מקום לישראל באיזור המשולב. הסכמתנו עם נאצר, אין פירושה הסכמת נאצר עםנו.

הדרך השלישית — הנקראת משוסימה תנופה לשלום — איננה אלא נסיגה שאינה מובילה לשום מקום. אומרים שאילו היינו קולטים את הפליטים, מנתרים על הממשל הצבאי, פותחים נמלים חופשיים וכדומה, היינו מקרבים את השלום, אפשר כמובן לקלוט את פליטי ערב — וליהפך לפליטים בתוכם. אפשר לפתוח נמלים חופשיים — אך דבר זה לא יביא לשיט חופשי בסואץ או לקץ הלוחמות הערבית.

נכון הדבר שנאצר מיתן לאחרונה את נאומיו — וזה מעיד על תבונה מדינית חשובה. אך בחיים המדיניים אין להתרשם יתר על המידה מהמלל — בפרט כשהוא עומד בסתירה למעש. אדרבא: מדינאי תוקפני המדבר במתינות — הוא מדינאי מסוכן יותר, ולא מסוכן פחות. מי שמאמין לנאצר הלוועג למועדים הערביים למלחמה — חייב להאמין לנאצר המבשר מועד למלחמה כזו.

המסקנה היא, איפוא, שכאשר נתקלים במציאות קשה אין טעם ללסטה, כאילו הנמר חתול הוא. אין להתחמק מהמציאות עלידי הטמנת הראש בחול. הדרך לשלום היא דרך ארוכה. כשרוננו האמתי חייב להתבטא בהתמודדות בעומק. לא על-ידי קרב גחליליות, כי אם על-ידי מאבק קשה וממושך שאיננו חסר סיכונים.

הזמן הזמן

אנו לוחמים, איפוא, בעד מימד הזמן. כי משך האירועים — ולא רק צורתם — הוא קלסטר פני ההיסטוריה.

תורכיה ויוון לחמו ביניהן כמאה שנים; הן החליפו אוכלוסין והגיעו לשלום. אנגליה ואירלנד, אנגליה וצרפת, אף הן נאבקו ביניהן שנים רבות מאוד. ההבדל בינינו לביניהם הוא גם בזמן שחלף, לא רק באופי הלאומי. הודו ופכיסתאן נאבקות ביניהן מאז הקמתן — 15 שנים; הגבולות שם עוד יותר מסובכים מאשר אצלנו. מספר הפליטים גדול מזה שבאיזורנו, ויתכן שוב שהזמן יביא לריפוי הפצעים. לא שהזמן כשלעצמו מרפא, אך הוא נותן הזדמנות לריפוי ולפעמים הוא היחיד המאפשר זאת.

במשך הזמן אנו עלולים להגיע ליחסי שכנות חדשים, לפתרון בעיות הפליטים, לאיזון כוחות חדשים, כפי שאנו עלולים במשך הזמן להתנגש שלא ברצוננו ואף בניגוד לו.

תפקידו של צה"ל להעניק למדינה את הזמן הדרוש, ולהיות מוכן להתמודד עם אתגרו. מימד הזמן מחייב אותנו גם לראות

ומוסר העם. ועלינו לפתח את התחום המדעי העצמי שלנו. ככל אלה אנו תלויים בידי עצמנו.

תעודתנו של צה"ל

ביסודו של דבר [אנו עומדים מול איום צבאי, איום שעלול להיות ממושך. תעודתו של צה"ל אינה תעודה זמנית, כי אם תעודה לדור או לדורות. אין צבא-ההגנה לישראל צבא למשימה חד-פעמית. הוא צבא שלא סיים את תעודתו בכך שאיפשר את הולדת העצמאות העברית, ולא יסיים את חובתו לפני שיעניק לעצמאות זו את בגרותה המלאה. אין תפקידו מצמצם רק במניעה או בהרתעה, כי אם קשור בקיומו ההיסטורי של העם. עוד זמן רב יתכנו מבחנים ותכנה הרגעות.]

בתנאינו אין לדבר על מלחמות קטנות ומלחמות גדולות, כי גם מלחמה קטנה היא סכנה גדולה. אך לא כל הרגעה — היא גם הרגעה ליהודים. אין לדבר על מלחמות מקריות ומלחמות מתוכננות, כי בהמשך לתכנון באה המקריות, ובהמשך המקריות ישנו תכנון. עלינו לראות את בעיית הבטחון כשהיא ממוגנת עם נשימה ארוכה. והלקח האמתי של דורנו הוא שיהודים הושמדו עוד בטרם פרצה מלחמה, ויהודים לא הושמדו, כאשר היה להם כוח צבאי מתאים. דחינו התנפלויות נוספות — מפני שהערבים השתכנעו שאין להם סיכוי קרוב לנצחון. במשך הזמן הוכחנו שאפשר לקיים חופש במצור, התפתחות תוך כוונות; הוכחנו שהצבא אינו מכשיר אנטי-לאומי, או אנטי-חברתי או אנטי-אזרחי — כי אם האומה בהתגייסותה, החברה בערכיה והאזרחים בהיבנותם. אין נפשנו להרפתקאות צבאיות, אך אין נפשנו גם לאשליות מדיניות. אין נפשנו למיליטריזם לשמו; אך המותר לכל עם חופשי מותר גם לנו. בארון הבגדים של אזרחינו תלויים גם המדים הצבאיים, מפני שזה תנאי לקיומנו) העם נתן לצבא את האמון, והצבא נתן לעם את הבטחון.

תחיתנו הלאומית התגלתה לא כאקט חד-פעמי, כי אם כתהליך ממושך.

תעודתו של צה"ל היא לתת לתחיה העברית את מימד העצמה והזמן) בכדי שנוכל לפגוש את איבת הערבים — בכוח; ואת שכונתם — בתקוה.

רוצים שתלות זו לא תושתת על וו אחד. הערבים מקבלים את נשקם בצורה הפוגעת במינימום במשק שלהם — עלינו לקבל עזרה משקית מעמים אחרים. אם בכוח הפועל העברי לפתח את משקו, אין בכוח אוצר של שני מיליון יהודים, להתמודד עם סקרטינים של 60 מיליון ערבים.

את אשר הערבים מקבלים אוטומטית מהאטו הרוסי — עלינו לגייס בעבודת שכנוע ענפה של עמים באיזור ומחוץ לו, לתמיכה בחינוך השלום במזרח-התיכון. היה זה דבר מעודד ש-34 מדינות תמכו בהצעת חוקי-השנהב למו"מ ישיר בינינו לבין הערבים.

את האיום החיצוני והלחץ החיצוני על ישראל עלינו לאזן גם על-ידי קור-רוח שלנו, וגם על-ידי חיפושים להידברות חיצונית.

הקומוניקציה המודרנית שילבה מאד את העולם וקיצרה מרחק חקים בו: כל העמים הם כיום שכנים. כל התחומים — עניני חוץ, בטחון, כלכלה ופנים — הנם בתחום אחד ומשולב. ככל שישאל תהא חזקה יותר — היא תוכל לעזור לעמים אחרים. ככל שתעזור לעמים אחרים — היא תעזור לעצמה.

מאמצינו עצמאיים

אולם את אי-השוויון הנובע מתמיכת עמים גדולים בערבים — עלינו לאזן בראש וראשונה במאמצי הפנים שלנו.

מול הריכוז הערבי עומדת תפוצה יהודית. ישראל היא מדינת יהודים ולא רק מדינה יהודית. עלינו לחזק את הקשרים עם יהדות ארצות-הברית המפורות, כמייעוטים לאומיים אחרים, בין חמישים מדינות המאורגנות לפי עקרון גיאוגרפי, וישנה שם בעיה של מקום היהדות.

עלינו לטפח את תקוות עליתם של יהודי רוסיה, המפוררים ב-15 מדינות מאורגנות לפי עקרון לאומי — וישנה שם בעיה של מקום היהודים.

עלינו לקלוט את הבאים אלינו קליטה יסודית, ולקסום בכך גם לאלה שבדרך (כשראש הממשלה מדבר על „אור לגויים“ אני מאמין שתוכנה של קריאה זו היא בראש וראשונה „אור ליהודים היושבים בקרב הגויים“).

כוחה של ישראל ייקבע בסופו של דבר על-ידי גודל מספרנו, שורשיות אזרחינו, חינוך ילדינו, אי תלותנו בחסד משקים זרים